

СТАНОВИЩЕ

от Проф. д-р Минко Стоев Хаджийски

ВТУ „Св.Св. Кирил и Методий”

на дисертационния труд на **Виолета Павлова (Канджикова) Коун** на тема **„Емпатия и родителски стил при студенти от България и САЩ”**, представен за придобиване на образователна и научна степен „доктор”, по научна специалност „3.2. Психология”

Емпатията е феномен, качество или преживяване, което отдавна и традиционно присъства в психологията на междуличностните отношения. Особено много се обсъжда, като неизменно качество на връзката психолог-клиент в помагащите дейности и професии. Нещо повече, след К.Роджърс се въздига като самостоятелно действащ терапевтичен фактор. Същевременно обаче и в консултативната психология и в психотерапията тя не е изследвана подобаващо на декларираната ѝ необходимост. Отделните психотерапевтични школи най-често стигат до виждането за съпреживяване или духовно единение с клиента, което придава по-добро качество на отношението и увеличава ефекта на помагането. В различните текстове и наративи се съобщава, че емпатията е заложена при всички, но при професионалистите трябва да се развива. Говори се и за каналите на предаването ѝ, но какво представлява като съдържание, кои са факторите за нейното развитие и как трябва да се постига, в повечето концепции не се дискутира.

В този смисъл актуалността и значимостта на темата не подлежи на съмнение. Въпросът за емпатията е важен не само от гледна точка на психологическата помощ. Той е значим в един по-широк контекст на човешките отношения, защото тя заедно с алтруизма е уникално за човека явление с дълбоки еволюционни основи.

Дисертационният труд е построен и представен в две части-теоретична и емпирична, които съдържат пет глави в общ обем от 207 страници без приложенията.

Вървейки по съдържанието на работата, могат да се посочат оригинални черти и подходи, които определят нейните достойнства и приносни моменти.

1. Удачен е подходът емпатията да бъде разглеждана в връзка и зависимост от родителския стил при отглеждане на детето. Това дава възможност за търсене на отговор на въпроса за нейното

формиране и възможността да бъде коригирана при съответна социална нужда. Включването на крос-културален елемент в изследването, допълнително повишава възможността за правене на съществени изводи в дискурса на поставените цели и задачи.

2. Много ценен и като че ли единствен в нашата литература по въпроса е теоретичният анализ на емпатията. Същата е разгледана подробно от различни страни и концептуални модели, показващи различните ѝ съдържателни аспекти. Без претенции за изчерпателност могат да се отбележат:
  - Дефинициите и ролята на психологията за интегриране на възгледите за природата на емпатията,
  - Философските ѝ основи,
  - Присъствието и оценката ѝ в основните психотерапевтични школи / психодинамична, хуманистична, когнитивно-поведенческа,
  - Нивата на емпатия,
  - Разграничаването ѝ от простото съчувствие, чрез включване в психологическата ѝ същност на селф - емоцията, наречена „личен дистрес“ и емоционалното заразяване,
  - Факторите, които определят развитието на емпатията – вътрешни и социални,
  - Анализ на инструментите за измерване на емпатията.
3. Специално следва да се отбележи разглеждането на въпроса за мястото и ролята, съответните виждания и оценки за емпатията в Консултативната психология и психотерапията. Тук авторката е показала различното ѝ тълкуване в Аз психологията, Клиент центрираната терапия и когнитивно-поведенческата идея. Като резултат се налага идеята, че емпатията е от онези специфични фактори, които правят всяка терапия успешна и полезна.
4. Другата страна на изследваната зависимост – родителският стил е представен от две теории на Д.Баумринд и Г.Паркър, които независимо от различията си, определят стиловете от съотнасянето на две възлови действия грижа и контрол. В специална глава на дисертацията е разгледан „Работен модел за развитие на емпатията“, който представя родителския стил като безспорен фактор.
5. Емпиричното изследване, което трябва да покаже зависимостта на емпатията от родителския стил в един сравнително културен аспект е правилно поставено и добре организирано. Точно са определени обекта, предмета, изследователския въпрос. Целта е указана ясно, а задачите, разделени на теоретични и практически са адекватни. Издигнатите пет хипотези са не само формулирани, но и теоретично обосновани на база на предходните две глави.

Извадката е достатъчна като големина за този вид изследване и е описана подробно със съответните обосновки. Инструментариумът е подходящ на целта и задачите. Използвани са съвременни статистически методи и програми за обработка на данните.

6. Резултатите от изследването са дадени в отделна глава. Прави впечатление тяхното нагледно представяне и подробно описание по реда на хипотезите. Достойнство на работата е обстоятелството, че авторката не само съобщава резултатите, но и дава собствени обяснения и интерпретации, независимо дали потвърждават или не хипотезите.
7. В съдържателен план могат да се отбележат няколко значими резултати, които са интересни и като приноси в изследваните феномени.
  - Частичното опровергаване от корелационния и факторен анализи на разделянето на емпатията на афективна и когнитивна, което аргументира употребата на едно понятие емпатия;
  - Съмнението за безспорно доказаното влияние на родителския стил върху емпатийното развитие, което авторката обяснява компетентно със самооценъчния характер на инструментите, с възрастта, директните родителски нормативни влияния;
  - Доказано е влиянието на такива допълнителни социализиращи фактори като обучение, изучавана специалност или театрални занимания;
  - Подкрепена е хипотезата за многоизмерния и многомодален характер на емпатията;
  - Чрез опровергаване на допускането за евентуално сходни нива на емпатия при двете изследвани извадки от български и американски студенти, се прави извод за значителното влияние на културалните особености върху изследвания феномен. А именно, че при индивидуалистичните култури емпатията е по-изявено отколкото при колективистичните.
8. Стилът на работата е приятен, четивен без да губи научното си звучене. Цитирането е коректно, а понятията обяснени подобаващо. Правилно са посочени съществуващите ограничения. Авторското виждане за приносите е адекватно, както и насоките за бъдещи изследвания в очертаните проблемни области.

Като цяло на лице е дисертация по значим и актуален проблем, която е написана на основа на анализ на богат литературен материал и оригинално изследване. Нейното съдържание и изводи могат да послужат на

работещите в полето на психологическата помощ и на всички интересуващи се от емпатията като висше психическо достойние.

Считам, че напълно отговаря на изискванията за научно-образователната степен „доктор“ и препоръчвам на уважаемото жури нейното присъждане.

11.05.2017г.

Член на журито:

/ Минко Хаджийски/